

ULVIJA TANOVIĆ

SEMANTIČKE OPOZICIJE I SEMANTIČKE IZOTOPIJE U FORMIRANJU DISKURSA O “DOKUMENTU SAFER” ZA REFORMU OSNOVNOG I SREDNJEG OBRAZOVANJA U KANTONU SARAJEVO

Sažetak

Reforma obrazovanja kao društveno značajna tema često je u žiži interesovanja kako stručne tako i šire javnosti, a naročito kad se aktuelizira usljed aktivnosti nadležnih tijela. U sklopu stručne javnosti profilirali su se mediji i autori koji redovno iznose svoje stavove o ovoj temi i na taj način doprinose formiranju javnog mnijenja od kojeg će dobrim dijelom zavisiti uspjehnost same reforme. U ovom radu analizirali smo diskurs čije je formiranje ponukano objavom dokumenta SAFER kao jednog od prijedloga za reformu osnovnog i srednjeg obrazovanja u Kantonu Sarajevo. Kroz korpus tekstova u kojima autori i autorice izražavaju svoje stavove o dokumentu pratili smo semantičke opozicije pomoću kojih su konstruirani akteri ili strane u diskursu, a putem semantičkih izotopija tematski smo identificirali glavne stavove koji se u diskursu zauzimaju u odnosu na sporni dokument. Pomoću DIMEAN metodologije za višeslojnu analizu diskursa, pokazali smo kako se diskursno relevantni fenomeni protežu kroz tekstove u korpusu, a prema Wittgensteinovom konceptu porodičnih sličnosti kako se prepliću i time tvore mrežu diskursa na nadtekstualnom nivou.

Ključne riječi: *semantičke opozicije, semantičke izotopije, DIMEAN višeslojna analiza diskursa*

UVOD¹

U Bosni i Hercegovini (BiH) je svaki drugi učenik funkcionalno nepismen, a sva djeca u prosjeku zaostaju tri godine školovanja za svojim vršnjacima u zemljama OECD-a (UNICEF, 2019). To čini reformu obrazovanja iznimno važnom za budućnost BiH. Nedavno je diskurs o reformi obrazovanja ponovo aktueliziran u Kantonu Sarajevo povodom objave dokumenta *U susret SAFER učenju: Reforma predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja u Kantonu Sarajevo* (dokument SAFER). Uspješnost svake reforme u značajnoj mjeri zavisi od toga kako će biti prihvaćena u stručnoj i široj javnosti.

Ovaj će se rad fokusirati na diskurs koji se razvio oko dokumenta SAFER u člancima objavljenim na veb-portalu časopisa *Školegijum* koji doprinosi oblikovanju javnog mnijenja o reformi obrazovanja u Kantonu Sarajevo. Predmet istraživanja je, u širem smislu, diskurs u nastajanju. Pod tim podrazumijevamo hronološko praćenje formiranja diskursa oko neke nove pojave u društvu. Cilj nam je analizom odabranog korpusa tekstova utvrditi koji su diskursno relevantni fenomeni prisutni i kako se kroz njihovo međudjelovanje formira diskurs. Teorijski okvir za samo koncipiranje diskursa je Wittgensteinov pojam “porodičnih sličnosti”, a metodologija je bazirana na metodološkom modelu DIMEAN koji omogućuje kombiniranje metoda diskursne lingvistike i kritičke diskursne analize.

U nastavku rada predstavljamo teorijski okvir i argumentiramo izbor metodologije. Zatim, u dijelu posvećenom analizi, nakon kratkog predstavljanja okolnosti oko objavljivanja dokumenta SAFER, kroz tekstove u korpusu pratimo semantičke opozicije kojima se konstruiraju akteri (STRANO/NAŠE, JAVNO/PRIVATNO, VJERSKO/SEKULARNO, TAJNO/JAVNO) i semantičke izotopije (NEJASNO, NETRANSSPARENTNO, PREVARA, OBMANA), kao lingvističke kategorije koje doprinose formiranju diskursa. Cilj nam je istražiti

¹ Ovo je istraživanje predstavljeno na Naučnom skupu *Analiza diskursa i kritička analiza diskursa u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo, 27. i 28. 9. 2024), a sažetak objavljen u Čović-Filipović, A., Durmišević, E., Mulović, A. i Osmankadić, M., 2024. *Analiza diskursa i kritička analiza diskursa u Bosni i Hercegovini. Knjiga sažetaka*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu, str. 62–63. Dostupno na: https://ebooks.ff.unsa.ba/index.php/ebooks_ffunsa/catalog/book/114 [17. 1. 2025].

kako se ovi diskursno relevantni fenomeni, ove niti ili porodične sličnosti, "pojavljuju i iščezavaju", i na taj način konstruiraju mrežu koja čini diskurs o dokumentu SAFER.

TEORIJSKI OKVIR

Za koncipiranje diskursa poslužit će Wittgensteinov pojam "porodičnih sličnosti" (njem. *Familienähnlichkeit*) iz njegove rasprave o "jezičkim igrama" (njem. *Sprachspiele*). U svom seminalnom djelu *Filosofska istraživanja* Wittgenstein postavlja "krupno pitanje koje stoji iza svih ovih razmatranja [...] šta je to suština jezičke igre, pa dakle i jezika. Šta je zajedničko svim ovim procesima i šta ih čini jezikom ili delovima jezika" (Wittgenstein, 1980, str. 66). Isto pitanje moglo bi se postaviti u odnosu na diskurs kao takav i na bilo koji diskurs konkretno: Šta je zajedničko svim diskursnim procesima i šta ih čini diskursom ili dijelovima diskursa? Wittgenstein uzima za primjer "processe koje zovemo 'igrama'" i pita: "Šta je svima njima zajedničko?" Zatim opisuje raznovrsne igre, od kartaških do igara loptom i zaključuje da se sličnosti "pojavljuju i iščezavaju [...] vidimo jednu komplikovanu mrežu sličnosti koje se međusobno prožimaju i ukrštaju. Sličnosti u velikom i u malom".

Sljedeći pasus iz *Filosofskih istraživanja* vrijedi citirati u potpunosti jer, pored objašnjenja pojma "porodičnih sličnosti", sadrži i Wittgensteinovu analogiju "vlakna" koja će poslužiti za ilustraciju naše koncepcije diskursa:

67. Ove sličnosti ja ne mogu bolje da okarakterišem nego izrazom "porodične sličnosti", jer se isto tako prožimaju i ukrštaju sličnosti koje postoje među članovima jedne porodice: stas, crte lica, boja očiju, pol, temperament itd. — I ja ću reći: 'igre' obrazuju jednu porodicu. Isto tako, porodicu obrazuju, na primer vrste brojeva. Zašto mi nešto nazivamo "brojem"? Pa, recimo, zato što pokazuje izvesnu — direktnu — srodnost sa više stvari koje smo dotle zvali broj i time, može da se kaže, stiče indirektnu srodnost sa nečim drugim, što takođe zovemo tako. I svoj pojam broja proširujemo kao što kod pređenja upredamo nit po nit. A jačina vlakna se ne sastoji u tome da se neka nit provlači celom svojom dužinom, nego u tome da se

mnoge niti međusobno prepliću. Ali kad bi neko hteo da kaže: “Svim ovim tvorevinama je nešto zajedničko — naime disjunkcija svih ovih zajedničkih osobina” — ja bih odgovorio: ovde se ti samo igraš rečima. Isto bi tako moglo da se kaže da se nešto provlači kroz celo vlakno — naime neprekidno preplitanje ovih niti.

Vodeći se ovim Wittgensteinovim razmatranjima, predlažemo koncepciju diskursa kao vlakna sačinjenog od isprepletenih niti. Te niti su diskursno relevantni fenomeni koji se provlače kroz korpus i čije preplitanje čini diskurs. Pritom, ne moraju sve niti biti prisutne u svakom dijelu vlakna, odnosno ne mora svaki tekst korpusa sadržavati sve elemente relevantne za diskurs.

U okviru lingvistike, diskurs se, također, koncipira općenito kao “jezik u upotrebi” (Handford i Gee, 2023, str. 1). Jezik se smatra oblikom društvene prakse, a fokus analize diskursa usmjeren je na kontekste njegove upotrebe (Fairclough, 1989, str. 26). Prema tome, u užem smislu, diskurs se odnosi na specifičan set značenja izražen određenim formama i primjenama kojima se artikuliraju društvene institucije i grupe (Kress, 1989).

METODOLOGIJA I KORPUS

DIMEAN (njem. *Diskurslinguistische Mehrebenen-Analyse*) je metodološki model za diskursnolingvističku višeslojnu analizu. Nastao je kao rezultat pokušaja zbližavanja njemačkih škola diskursne lingvistike (*Diskurslinguistik* – DL) i kritičke diskursne analize (*Kritische Diskursanalyse* – KDA) u uvjerenju da bi njihov kombinirani pristup bio koristan za obje, i u smislu metoda i metodologije, i u smislu teoretske i konceptualne inspiracije (Spitzmuller i Warnke, 2011). Diskursna lingvistika se u svojim začecima (Busse, 1987) oslanjala na Foucaultovu (1969) epistemologiju i Wittgensteinov (1953) koncept ‘jezičke igre’ (*Sprachspiel*), a primarno pitanje njenog interesa bilo je znanje koje je ljudima (u određenom vremenu i društvenom kontekstu) potrebno da bi razumjeli jedni druge (što je historičarima trebalo pomoći da razumiju historijske tekstove) (Spitzmuller i Warnke, 2011).

S obzirom na ovaj fokus, diskursna lingvistika bila je semantički orijentirana ka epistemološkoj strukturi diskursa i njenim implikacijama za značenje, za razliku od kritičke analize diskursa koja je pragmatički orijentirana na implikacije diskurzivnih praksi za ljudsko društvo i odnose moći. Metodološke temelje diskursne lingvistike udarili su u zajedničkom radu Busse i Teubert (1994), definirajući diskurs kao tematski ograničen ('virtuelni') korpus tekstova iz kojeg istraživač mora izvesti (nužno manji) 'stvarni' korpus za analizu ("thematically constrained ('virtual') text corpus from which the researcher has to extract an (necessarily smaller) 'actual' corpus of analysis" (Spitzmuller i Warnke, 2011, str. 76)). U praktičnom smislu, to je značilo ukorijenjenost u korpusnoj lingvistici i analizu prilično velikih korpusa razolikih tekstova kako bi se pronašla ponavljanja jezičkih elemenata, jer se samo kroz ta ponavljanja manifestiraju *epistemi* do kojih DL teži doći. Tu dolazi do metodološkog razmimoilaženja s KDA koja, upravo suprotno, korpus smatra 'zasićenim' kada se u njemu počnu pojavljivati ponavljanja, pa se stoga smatrala pogodnijom za kvalitativna istraživanja na manjim korpusima.

Spitzmuller i Warnke (2011) predlažu model diskursnolingvističke višeslojne analize (DIMEAN) koji će, s jedne strane, diskursnoj lingvistici ponuditi širinu i još više je otvoriti prema interdisciplinarnosti, a s druge, kritičkoj analizi diskursa ponuditi mogućnost lingvističkog usidrenja da se ne bi previše interdisciplinarno rasplinula. Što je možda najvažnije, DIMEAN nudi fleksibilan model iz kojeg istraživači mogu izabrati 'alate' koje smatraju najpogodnijim za istraživanje koje namjeravaju provesti. DIMEAN analiza razmatra diskursno relevantne fenomene kroz tri osnovna nivoa ili sloja: tekstove (intratekstualni sloj), znanje (transtekstualni sloj) i aktere (agentni sloj). Tekstovi, odnosno korpusi tekstova, čine materijal na kojem se vrše istraživanja i u njima su sadržane "konkretno lingvističke indikacije apstraktnih diskurzivnih praksi" ("concrete linguistic indications of abstract discursive practices" (Spitzmuller i Warnke, 2011, str. 82)), tj. konkretne manifestacije diskursa. Transtekstualni sloj predstavlja i sam cilj diskursne analize (Spitzmuller i Warnke, 2011, str. 86) jer je u njemu sadržano diskurzivno znanje do kojeg se nastoji doprijeti, i to primarno kroz istraživanje obrazaca koji se sistematično ponavljaju u korpusu

tekstova. Međukorak između osnovnog sloja tekstova i nadgradnje diskursa predstavlja sloj aktera, tj. pojedinaca i društvenih skupina koji podizanjem glasa i iznošenjem svoje perspektive društvene stvarnosti nastoje oblikovati diskurs i stoga predstavljaju svojevrzne posrednike između teksta i diskursa. Ovdje vrijedi napomenuti da je za analizu bitno ne toliko ko su akteri konkretno kao imenovani sudionici u diskursu, već kako akteri sami sebe konstruiraju i pozicioniraju kroz tekstove. Ponovo je, dakle, naglasak na sistematičnim lingvističkim obrascima.

Za potrebe analize diskursa o dokumentu SAFER izabrali smo korpus tekstova koje čine članci u kojima autori izražavaju svoje stavove o ovom dokumentu u kontekstu reforme obrazovanja. U skladu s DIMEAN metodologijom i našom koncepcijom diskursa inspiriranom Wittgensteinom (1953), izabrali smo da kroz tekstove kao niti pratimo semantičke opozicije (STRANO/NAŠE, JAVNO/PRIVATNO, VJERSKO/SEKULARNO) i semantičke izotopije (NEJASNOĆE, NETRANSARENTNOST, PREVARA), kao i stilsko sredstvo pitanja koje se koristi za njihovo podupiranje. Ove elemente analize izabrali smo jer su zajednički tekstovima u korpusu.

Korpus

Korpus čine članci objavljeni kao reakcije na dokument SAFER, mahom na veb-stranici časopisa *Školegijum* (skolegijum.ba), koji sebe predstavlja kao “magazin za pravedno obrazovanje, pokrenut je 2011. godine kao platforma za kritičku analizu obrazovnih politika i praksi u Bosni i Hercegovini, u okviru šire kampanje za suštinsku i opsežnu reformu obrazovnog sistema”², uz jedan članak objavljen na portalu *Nomad*, koji “promovira ideju društva u kojem svi građani imaju neotuđivo pravo na slobodu (mišljenja, djelovanja, govora, čitanja, pisanja i kretanja)”³ i jedno otvoreno pismo čiji je tekst bio dostupan u sklopu agencijskih vijesti. Članci objavljeni na *skolegijum.ba* označeni su tagom #U susret SAFER učenju, a dva teksta iz drugih izvora uvrštena su u korpus jer se članci iz *Školegijuma* na njih

² *skolegijum.ba/o-nama*

³ *nomad.ba/impresita*

referiraju. Tekstovi su objavljeni u periodu od 23. 3. 2023. do 7. 2. 2024. s dva intenzivna vala objavljivanja oko 26. 12. 2023. (kad je dokument SAFER predstavljen) i nekih deset do petnaest dana nakon toga (sredina januara 2024.). Dokument SAFER pojavljivao se i u člancima objavljenim na drugim medijima, ali uglavnom u sklopu izvještavanja o dnevno-političkim dešavanjima, a ne kao samostalna tema. Članke iz drugih medija nismo uključili u korpus jer oni nisu zauzimali stavove, već su ih samo prenosili, uključujući stavove autora članaka koji su uključeni u korpus.⁴

ANALIZA

Ukratko o dokumentu SAFER

Prema saopćenju za javnost koje je izdalo Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo 15. 1. 2024. dokument *U susret SAFER učenju: Reforma predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja u Kantonu Sarajevo*⁵,

⁴ U interesu preglednosti, članci iz korpusa označeni su skraćenicama kako slijedi:

ŠK1: Kad već pričamo o reformi: **Tajni sastanci ministricе Hote-Muminović**, Rubina Čengić, 23. 3. 2023.

ŠK2: Izbijanje iz pojma: **Sretna nam Stara 1878. godina!**, Svjetlana Nedimović, 27. 12. 2023.

ŠK3: Ususret najnovijoj reformi obrazovanja u KaNiPtonu Sarajevo: **Lud, zbunjen, postnormalan**, Nenad Veličković, 29. 12. 2023.

NO: **Utjerivanje u SAF(ER)**, Namir Ibrahimović, 29. 12. 2023.

ŠK4: Povodom dokumenta U susret SAFER učenju: **Pokušaji poboljšanja našeg obrazovanja se rade pogrešnim putevima**, Lamija Tanović, 11. 1. 2024.

OP: **Otvoreno Pismo**, Adila Pašalić-Kreso, 15. 1. 2024.

ŠK5: Uz dokument U susret SAFER učenju: **Postnormalna nauka i halal Harari**, Samir Lemeš, 15. 1. 2024.

ŠK6: Povodom dokumenta U susret SAFER učenju: **Pitanja bez odgovora ili kako je uzurpirana reforma obrazovanja**, redakcija (?), 17. 1. 2024.

ŠK7: Prijedlog pedagoških standarda i normativa za osnovni odgoj i obrazovanje u Kantonu Sarajevo: **Ne sam, SAFER-e**, Savka Skarić, 22. 1. 2024.

ŠK8: Uloga Vijeća roditelja u promjenama u obrazovanju: **Glava u pijesku**, Savka Skarić, 29. 1. 2024.

ŠK9: Obrazovanje očima i srcem jedne mame: **3C + 4S = 0**, Fontoplumo, 7. 2. 2024.

⁵ Dokument SAFER dostupan je za čitanje online preko stranice Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo (<https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/katalog/Safer-21-12-23/SAFER/html5forwebkit.html>), a engleskoj verziji moguće je pristupiti u čitaonici Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH. <https://plus.cobiss.net/cobiss/bh/bs/bib/56491270>.

čiji su autori Christopher Jones, Ziauddin Sardar i Scott Jordan, rezultat je saradnje Ministarstva s britanskim Centrom za postnormalne politike i futurističke studije⁶ koja je omogućena podrškom Fondacije Mulalić⁷. U fazama pripreme ovog dokumenta Ministarstvo je formiralo fokus grupu domaćih eksperata koja je kroz radionice i diskusije sa autorima doprinijela njegovoj izradi.⁸ Svečano predstavljanje dokumenta upriličeno je 26. 12. 2023. u hotelu Tarčin Forest Resort.⁹

Semantičke opozicije

Diskurse načelno karakterizira neko ukupno značenje ili makrostruktura kroz koju se formalizira tema diskursa u cjelini, a ta makrostruktura se gradi kroz odnose među propozicijama koji mogu biti u službi specifikacije, objašnjenja, primjera, poređenja, kontrasta ili generalizacije (Van Dijk, 1985). Za uspostavljanje odnosa kontrasta koriste se semantičke opozicije, a to su riječi ili fraze koje se tretiraju kao kontrastivni parovi, često binarne suprotnosti, unutar specifičnog konteksta (Davies, 2007). U kontekstu analize konkretnog diskursa o dokumentu SAFER, semantičke opozicije STRANO/NAŠE, JAVNO/PRIVATNO, VJERSKO/SEKULARNO, TAJNO/JAVNO i njihove izvedenice koriste se za konstruiranje aktera, tj. za podjelu na “nas” i “njih” kao suprotstavljene učesnike u diskursu, čiji odnos čini okvir za iznošenje stavova autora.

Prvi tekst (ŠK1) koji je na veb-stranici skolegijum.ba označen tagom #U susret SAFER učenju, dakako retroaktivno, pojavio se još 23. 3. 2023. u rubrici Obrazovna politika, pod naslovom “Kad već pričamo o reformi: Tajni

⁶ Centar za postnormalne politike i futurističke studije je “međunarodna istraživačka i konsultantska mreža koja promovira pismenost o budućnostima s posebnim naglaskom na marginalizirane narode i muslimanska društva” (“international research and consultancy network that promotes futures literacy with a particular focus on marginalized peoples and Muslim societies”). <https://www.cppfs.org/#%5Bobject%20Object>

⁷ Fondaciju Mulalić osnovala je u januaru 2022. istoimena građevinska firma, a cilj joj je “promovisanje i nagrađivanje izvrsnosti u obrazovanju, poduzetništvu i društvenom aktivizmu učenika, studenata, poduzetnika i ostalih građana na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine”. <https://fondacija-mulalic.org/o-nama/>

⁸ <https://mo.ks.gov.ba/aktuelno/novosti/saopcenje-za-javnost>

⁹ <https://vlada.ks.gov.ba/node/123624>

sastanci ministrice Hota-Muminović", a potpisuje ga Rubina Čengiđ. U nje-mu opisuje kako je bila spriječena prisustvovati "po svemu sudeći" tajnom sastanku "*fokus grupe [...] o odgovornom, budućnosti okrenutom, etičnom i održivom obrazovanju (SECURE education)*" (ŠK1, isticanje u izvorniku).¹⁰ U kontekstu naše analize, zanimljivo je da se devet mjeseci prije objavljivanja dokumenta SAFER i sljedećeg teksta s ovim tagom objavljenog na skolegijum.ba već u ŠK1 pojavljuju niti koje će se protezati skoro kroz cje-lokupan korpus. Tako se, naprimjer, ističe opozicija TAJNO/JAVNO ("Ovo je po svemu sudeći *tajni* sastanak jer novinari nisu mogli prisustvovati, a nije bilo ni javne obavijesti da će se održati.") i STRANO/NAŠE ("važan sa-stanak o obrazovanju u Drugoj gimnaziji, i to na engleskom jeziku", gdje je engleski jezik u funkciji isticanja semantičkog obilježja STRANO). Opo-zicija TAJNO/JAVNO nastavlja se isticati u članku koji je na skolegijum.ba u rubrici Obrazovna politika objavljen 27. 12. 2023. pod naslovom "Izbijanje iz pojma: Sretna nam stara 1878. godina!" autorice Svjetlane Nedimović (ŠK2) i koji, između ostalog, problematizira "Studiju razvoja predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja u Kantonu Sarajevo" predstavljenu na tri-bini "u hotelu Han na Bjelašnici (sve te izmještene, samo za elitu otvorene diskusije!) [...] u organizaciji Udruženja privrednika Pozitiv i Fondacije Mulalić". Studija je, zapravo, dokument SAFER, mada se u tom trenutku i u ovom članku objavljenom na skolegijum.ba još uvijek tako ne naziva. Opozicija TAJNO/JAVNO ističe se pozivanjem na "pravilo transparentnosti", a pored nje u diskurs se uvode i srodne opozicije ELITA/OBIČNI GRAĐANI, koja je vidljiva u prethodnom citatu, i POTREBE DRUŠTVA/INTERES PRIVAT-NOG PROFITA ("da li je život grada u funkciji potreba društva ili je kanalisan za interes privatnog profita").

Svojevrsnu okosnicu diskursa čija je analiza predmet ovog rada čini članak Nenada Veličkovića pod naslovom "Ususret najnovijoj reformi

¹⁰ Ovaj tekst, osim što služi kao polazište za našu analizu 'diskursa u nastajanju', također, daje naznake o najranijoj fazi nastanka diskursa što ga promovira sam sporni dokument, koji se, kako se iz gore citiranog vidi, u ovoj fazi označavao skraćenicom SECURE umjesto SAFER. To nam ukazuje da je autorima dokumenta SAFER, čak i prije nego što je finaliziran njegov sadržaj, bilo važno imati skraćenicu za naslov.

obrazovanja u KaNiPtonu Sarajevo: Lud, zbunjen, postnormalan” (ŠK3) objavljen 29. 12. 2023. Ovo je prvi članak koji se osvrće na sadržaj dokumenta SAFER. Na početku ga precizira kao “nepotpisan prevod dokumenta *Toward SAFER Learning: Reforming Kindergarten, Primary and Secondary education in Sarajevo Canton*, autora Christophera Jonesa, Ziauddina Sardara i Scotta Jordana” (ŠK3), čime suptilno uvodi opoziciju STRANO/NAŠE koju će još jednom podebljati referirajući se na izdavače “engleske verzije” i više puta na prevod. Semantička opozicija PRIVATNO/JAVNO uvodi se izravnije kada se autor pita zašto je “ministrica odlučila da strategiju obrazovanja povjeri fondaciji domaće građevinske firme, a ne Sarajevskom univerzitetu”, odnosno privatnoj fondaciji, a ne javnom univerzitetu, pri čemu je sintagma “domaće građevinske firme” link na ranije objavljeni članak Svjetlane Nedimović (ŠK2). Opozicija VJERSKO/SEKULARNO nije izravno tematizirana u ovom članku, ali bi se “zgodna dosjetka” da se za autore dokumenta SAFER kaže da su “tri mudraca sa Zapada” i da se “objava publikacije poklopila s Božićem”, kao i uzimanje Mekija Torabija za ilustraciju zavođenja sujevjernih masa, moglo tumačiti kao aluzija na ovu dihotomiju.

Istog dana kao i ŠK3, 29. 12. 2023, na portalu *Nomad* objavljen je članak Namira Ibrahimovića naslovljen “Utjerivanje u SAF(ER)” (NO), koji nastavlja nekoliko već uočenih diskurzivnih praksi. Opozicija STRANO/NAŠE ogleda se u kritikama da dokument SAFER “uopće ne polazi od onoga što trenutno imamo u obrazovanju Kantona Sarajevo, ne konsultuje dokumente entiteta FBiH kao ni ono što radi Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (APOSO) na državnom nivou” i da prema spornom dokumentu “učenici skoro da nemaju nikakvu vezu s Kantonom Sarajevo, žive u globalnom svijetu i nositelji su promjena kompletne planete”, a najizrazitije kada Ibrahimović pita “zašto bi uopće trojica stranaca sami kreirali strateški obrazovni dokument Kantona Sarajevo? Gdje je Univerzitet, gdje su nastavnici, gdje su nevladine organizacije, gdje je Misija OSCE-a u BiH koja već sedam godina podržava obrazovnu reformu u KS?”. Opozicija PRIVATNO/JAVNO u ovom članku podvedena je pod opoziciju VJERSKO/SEKULARNO i preinačena u opoziciju VJERSKO/JAVNO. Ibrahimović

optužuje autore SAFER-a da izjednačavaju "dostignuća sekularnog/javnog obrazovanja s neakvim religioznim aspektom", a u nastavku navodi: "U Kantonu Sarajevo, kao i u BiH, društvo je sekularno, religija je odvojena od države, javno obrazovanje, makar na formalnom nivou, civilizacijsko je dostignuće." Pošto je u ovom članku autor primarno zainteresiran za opoziciju VJERSKO/SEKULARNO kod Fondacije Mulalić nije fokusiran na privatnu građevinsku firmu kao njenog osnivača, već je kritikuje kao aktera koji "veze nema s reformom javnog obrazovanja" i navodi "sumnju [...] da se ovdje radi o skrivenim ideološkim ciljevima" koje je u prethodnom pasusu najavio kao "religizaciju javnog obrazovanja". Ministrici Naidi Hota-Muminović pripisuje "tendenciju proislamiziranja javnog obrazovanja", čime izravno u opoziciju dovodi VJERSKO i JAVNO.

Moglo bi se reći da dva prethodno navedena članka (ŠK3 i NO) udaraju temelje diskursu o dokumentu SAFER. Na njih se već u prvoj rečenici direktno referira u sljedećem članku objavljenom na skolegijum.ba 11. 1. 2024. pod naslovom "Pokušaji poboljšanja našeg obrazovanja se rade pogrešnim putevima" (ŠK4) koji donosi osvrt Lamije Tanović na dokument SAFER. Dva članka su okarakterisana kao "dva izuzetno kvalitetna napisa", a njihovi autori kao dvojica "iskusnih i stručno mnogostruko potvrđenih autora". Priznajući rizik da ponovi neka od njihovih "pitanja, tvrdnji i argumenata", autorica ističe opoziciju STRANO/NAŠE u pitanju "Zašto da reformski dokument o našem obrazovanju rade strani autori, kad imamo toliko iskusnih i referentnih ovdašnjih stručnjaka koji se godinama bore za popravak našeg obrazovanja?", ali ne ističe druge dvije opozicije (JAVNO/PRIVATNO i VJERSKO/SEKULARNO), osim napomene da je Fondacija Mulalić "finansirala ovaj projekat".

Na sličnom fonu je i "Otvoreno pismo" (OP) Adile Pašalić-Kreso, objavljeno 15. 1. 2024. i dostupno u sklopu agencijskih vijesti. I u njemu se na početku poziva na "više vrlo smislenih, stručnih i opravdanih komentara i kritika" ranije objavljenih u medijima i na portalima. Od ranije pokrenutih opozicija, još uvijek prednjači STRANO/NAŠE, pa tako autorica govori o "našem obrazovanju" čije probleme "strani autori [...] ne mogu rješavati".

Stranim autorima pozvanim “ne zna se od strane koga i zašto” također se spočitava i to što spominju “našu zemlju tek usput u dva-tri pasusa, više ne-suislo i pogrešno nego smisljeno” i što “našem” obrazovanju nude “neizvjesnu budućnost”, prikrivajući pritom “nepoznavanje naših prilika i neprilika” u dokumentu u kojem se “ne može prepoznati ništa konkretno što može najaviti zadovoljenje potreba našeg javnog obrazovnog sistema”. Ta opozicija se, međutim, proširuje tvrdnjom da su “naš(i) obrazovni sistem(i)” postali “predmet etno-nacionalnog, stranačkog i nacionalističkog svojatanja” gdje se vladajuće stranke pozicioniraju kao STRANO u odnosu na NAŠE. Što se tiče opozicije VJERSKO/SEKULARNO, autorica to ostavlja “za drugu priliku”, ne želeći da procjenjuje “ideološku i religijsku orijentaciju vaših autora, iako je vidljiva”. Ovim “vaših autora”, gdje se misli na ministricu kojoj je adresirano Otvoreno pismo, još jednom se STRANO predstavlja kao stranačko.

Istog dana, 15. 1. 2024, izlazi još jedan članak na skolegijum.ba, “Postnormalna nauka i halal Harari” autora Samira Lemeša (ŠK 5), za koji bi se moglo reći da dosad relativno raznovrstan diskurs sužava na opoziciju VJERSKO/SEKULARNO, jer se prevashodno bavi pozadinom autora dokumenta SAFER kroz pregled njihovog ranijeg djelovanja. Na tom tragu se u diskurs uvodi i Centar za napredne studije, organizacija “koja se bavi uglavnom temama islama, šerijata i religijskog diskursa”, a koja je ranije sarađivala s autorima dokumenta SAFER. Opredijeljenost za “starinske vrline” izjednačava se sa povratkom “temeljnim religijskim vrijednostima”, a nasuprot njih su postavljeni “neprestani tehnološki napredak” i “globalizirano društvo”. U članku se problematizira prelaženje “granica sekularizma”, i to što se “takvi stavovi i teorije koriste kao temelj najavljene reforme obrazovanja u deklarativno sekularnoj zemlji”.

Dva dana kasnije, 17. 1. 2024, na skolegijum.ba izlazi članak pod naslovom “Pitanja bez odgovora ili kako je uzurpirana reforma obrazovanja” (ŠK 6) koji vraća diskurs na prvobitne postavke, odnosno fokus na sve tri opozicije: NAŠE/STRANO, PRIVATNO/JAVNO i VJERSKO/SEKULARNO. Pošto su ove opozicije već uspostavljene u prethodnim člancima, u ovom je dovoljno samo na njih aludirati, pa se tako govori o “međunarodnim konsultantima” koji

su "svjetska imena" i "aktivni članovi Svjetske federacije studija budućnosti" kojima je Fondacija Mulalić "platila troškove boravka" u Sarajevu "da svoja istraživanja i ekspertizu predstave u BiH", što je dovoljno za podsjećanje na opozicije NAŠE/STRANO i PRIVATNO/JAVNO. Isto tako je za prizivanje opozicije VJERSKO/SEKULARNO dovoljno spomenuti "islamofobiju". Iako se ovi citati pojavljuju u odgovorima na pitanja koja je redakcija *Školegijuma* postavila jednom od članova radne grupe оформljene za potrebe izrade dokumenta SAFER i uprkos tome što se pojavljuju u kontekstu odbrane Ministarstva za odgoj i obrazovanje KS i dokumenta SAFER i kao reakcija na "medijsku harangu, neosnovana prozivanja, učitavanja, omalovažavanja, laži, kao i recidive rasizma i islamofobije", zbog već uspostavljenih opozicija ovog diskursa, nemoguće ih je tumačiti nezavisno od njih.

Semantičke izotopije

Za razliku od semantičkih opozicija kojima se ističu razlike i uspostavlja ili pojačava polarizacija u konstruiranju aktera, semantičke izotopije služe isticanju istih semantičkih obilježja koja se ponavljaju u različitim referencijama na objekte u diskursu. Greimas (1970, str. 188) semantičku izotopiju definira kao kompleks višestrukih semantičkih kategorija koje omogućuju jednoobrazno čitanje teksta, dok je Umberto Eco (1980, str. 145), polazeći od te njegove definicije, pobliže određuje kao semantičko svojstvo teme koja se kao takva ne izražava u tekstu. Semantička izotopija nam stoga pomaže da kroz različite elemente teksta pratimo značenja koja obrazuju njegove teme, a ako ih pratimo kroz više tekstova, onda možemo reći da predstavljaju teme diskursa.

U članku Nenada Veličkovića (ŠK3) više se puta ponavlja semantičko obilježje NEJASNO/ZAKUKULJENO u vezi s dokumentom SAFER: "jedna čudna, zbunjujuća i uznemirujuća publikacija", "Stil cijele publikacije zasićen je frazeologijom koja imponuje mediokritetima.", "Teško je razlučiti šta je originalna magla, a šta prevodilački dim." i niz citata iz samog dokumenta SAFER. I članak Namira Ibrahimovića (NO) obiluje ekspresivnim izrazima i metaforama koje izražavaju ovu semantičku izotopiju, pa tako

imamo: “rogoibatnost iskaza”, “proizvoljnost koja vrišti”, “nabrajanje svega i svačega”, “napisano jezikom self-help literature”. Autore optužuje da “izbjegavaju konkretizirati bilo šta o čemu govore – osim banalnih prijedloga”, da “bulazne”, “ne pojašnjavaju niti obrazlažu; nabrajaju i pametuju” i da “manipuliraju informacijama”. U osvrtima Lamiije Tanović (ŠK4) i Adile Pašalić-Kreso (OP) fokus stava o dokumentu SAFER usmjeren je upravo na ovu izotopiju NEJASNO/ZAKUKULJENO. U ŠK4 se govori o “sumnjivim naučnim i stručnim kvalitetima i referencama” autora ovog dokumenta i njegovom “ispraznom sadržaju” punom “nejasnih termina, čistog verbalizma koji ništa ne znači, i kao takav će biti nerazumljiv mnogim nastavnicima”, a u OP se u vezi s dokumentom SAFER navode “potvrđene nejasnoće, nelogičnosti, neznanja i nesigurnosti” zbog kojih “sve djeluje nedorečeno, užurbano i nesigurno”. Stilsko sredstvo postavljanja (retoričkih) pitanja, a u članku ŠK7 čak znak upitnika u zagradama uz citate iz dokumenta SAFER, koristi se za isticanje semantičke izotopije NEJASNO/ZAKUKULJENO.

Semantička izotopija NETRANSPARENTNO pojavljuje se u odnosu na Ministarstvo odgoja i obrazovanja KS već u članku Rubine Čengić (ŠK1), a podržana je stilističkim sredstvom navođenja obilja pitanja bez odgovora (jedan čitav pasus sadrži samo pitanja, njih pet ukupno). Po upotrebi stilskog sredstva pitanja za naglašavanje semantičkog obilježja NETRANSPARENTNO prednjači članak ŠK6 koji već u naslovu ima “Pitanja bez odgovora”, a u tekstu se na njih referira 23 puta. Najezda pitanja sadržana je i u članku Svjetlane Nedimović (ŠK2), a semantičko obilježje NETRANSPARENTNO izričito je artikulirano pozivanjem na “pravilo transparentnosti”. Netransparentnost se izričito navodi na samom početku članka Nenada Veličkovića (ŠK3) kao nešto zbog čega bi se “građani morali zabrinuti, a Sarajevski univerzitet zapitati zašto je na ovaj način ponižen”, a dokument SAFER se karakterizira kao “čedo grupnjačkog nasilja nad jezikom i transparentnošću”. U ŠK4 se semantičko obilježje NETRANSPARENTNOG pojavljuje kroz optužbu da nastavnike i njihovu sindikalnu organizaciju “u vezi ovog dokumenta niko nije konsultirao”.

Pored tropa Mekija Torabija, u ŠK3 se semantička izotopija PREVARE/OBMANE ogleda i u frazama i metaforama kao što su "mađioničarski trik", "ostavljanje kukavičijeg jajeta u tuđe gnijezdo", "futuristi i magija", "ubleha", dok je u ŠK4 iskazana metaforom "čarobnog štapića". Na sličnom tragu se u ŠK2 pojavljuje sugestija da je "priča o obrazovanju trebala da posluži kao prašina u oči javnosti", a u OP se na PREVARU aludira metaforom "predstave" i "izmišljanja tople vode". U ŠK5 Samir Lemeš dokument SAFER opisuje kao "misteriozan", a pojavljuje se i "crv sumnje" koji bude raniji radovi njegovih autora.

I na kraju: memefikacija

U skladu s funkcioniranjem globalnog diskursa o reformi obrazovanja koji se u medijima povremeno aktivira, pa zamre u zavisnosti od aktuelnih dešavanja, čini se da i u slučaju diskursa o dokumentu SAFER na kraju dolazi do "iščezavanja niti" i prelaska na druge teme. Međutim, čak je i u tom slabljenju intenziteta diskursa zanimljivo uočiti način na koji se njegovi obrasci protežu na nove događaje i teme i kako nastavljaju djelovati kroz matricu humora.

Do 7. 2. 2024. na skolegijum.ba objavljena su još tri članka između kojih su prolazili duži vremenski intervali, što bi moglo ukazivati na to da intenzitet diskursa jenjava. U prilog tome ide i sužavanje fokusa na samo dvije ili tri diskursno relevantne pojave i pomjeranje iz rubrike "Obrazovna politika" u rubriku "Odgojni aspekti". Indikativno je i to što u prvom od tri preostala članka, koji je objavljen 22. 1. 2024. pod naslovom "Ne sam, SAFER-e" (ŠK7) polazište diskursa više nije dokument SAFER, već Prijedlog pedagoških standarda i normativa za osnovni odgoj i obrazovanje u Kantonu Sarajevo. Dokument SAFER, kako u naslovu, tako i u ostatku članka, figurira kao zaključen diskurs o kojem se nema šta više reći, pa je relegiran da bude *meme* oko kojeg će se zbijati šale: "Standardi i normativi nisu tu da poboljšaju situaciju u školstvu. Tu su da osiguraju normu postojećem kadru, omoguće nova zapošljavanja, iako je djece – sve manje. Taj kadar pravi sistem koji će biti SAFER (u prijevodu, bezbjedniji) za njih,

njihove pozicije i njihovu djecu, dok naša djeca treba to da Sustain (održavaju), budu Aware (svjesna) gdje im je mjesto, Future literate (pismena o budućnosti) i pročitaju formulare za radnu vizu u EU, Kanadi ili SAD-u, Etična i poslušna i Resilient (otporna) na poniženja koja im slijede.”

Igra ključnim riječima iz dokumenta SAFER, kako bi se izvrgli ruglu pedagoški standardi, zaključuje i drugi članak iste autorice Savke Skarić, objavljen 29. 1. 2024. pod naslovom “Glava u pijesku” (ŠK8): “U svrhu samoodržanja (Sustainability iz SAFER-a), uvodi se i pozitivna psihologija koja se ne fokusira na probleme, već misli pozitivno. Jer, ako ne razmišljate o problemima, oni ne postoje. Gurnete glavu u pijesak, kao i Ministarstvo na sve kritike i sve probleme u školstvu, i problema nema. Postoji samo željena budućnost u kojoj mašemo zastavama i čekamo štafetu... Ne, čekaj... to smo već radili, pa nije dobro završilo.”

Posljednji članak (ŠK9), objavljen 7. 2. 2024. pod pseudonimom Fontoplumo, koji pripada autorici redovnih kolumni na temu “Obrazovanje očima i srcem jedne mame”, vraća u fokus dokument SAFER, ali zadržava i nastavlja humoristično poigravanje, kako u naslovu “ $3C + 4S = 0$ ”, koji je aluzija na skraćenice iz dokumenta SAFER, tako i kroz cijeli članak gdje se citat iz dokumenta SAFER čak izravno poredi s upečatljivo *nebuloznom* rečenicom iz Nadrealista: “Umjesto toga stoji da bi *reforme trebale biti transformativno putovanje koje propituje iskorištenu budućnost, slike i prakse usvojene s nekih drugih mjesta koje ne odgovaraju željenoj viziji autohtonog društva*. Momentalno me podsjeti na Nadrealiste i rečenicu *Apstrakcija* filmskog izraza kao jezika specifikuma i *apstrakcija umjetničkog akta uopšte, de jure predstavlja jednu vrstu sakralne ratifikacije vlastite inferiornosti i vlastitog infalicizma...* No, smije li preporuka za reformu školstva biti nadrealna? U *postnormalnim* vremenima očito da.” Na ovaj način već odavno poznati *meme* iz Nadrealista potcrtava *memefikaciju* dokumenta SAFER.

ZAKLJUČAK

Zbog svog društvenog značaja temama vezanim za reformu obrazovanja često se posvećuje značajna pažnja kako stručne tako i šire javnosti, posebno kada su takve teme aktuelizirane djelovanjem nadležnih tijela. Stoga ne iznenađuje da u sklopu stručne javnosti već postoje profilirani mediji i autori koji redovno iznose svoje stavove o ovim temama i na taj način doprinose formiranju javnog mnijenja od kojeg će uveliko zavisiti uspješnost same reforme. U ovom je radu analiziran diskurs koji se formirao nakon što je objavljen jedan od prijedloga za reformu osnovnog i srednjeg obrazovanja u Kantonu Sarajevo koji je postao poznat kao dokument SAFER. Izabrali smo korpus tekstova u kojima autori i autorice izražavaju svoje stavove o ovom dokumentu. U tom korpusu smo identificirali semantičke opozicije pomoću kojih se konstruiraju akteri, tj. strane u diskursu i semantičke izotopije kojima se tematski ističu glavni stavovi zauzeti u odnosu na sporni dokument. Koristeći DIMEAN metodologiju za višeslojnu analizu diskursa, pokazali smo kako se diskursno relevantni fenomeni protežu kroz tekstove u korpusu, a Wittgensteinov koncept porodičnih sličnosti nam je poslužio da pokažemo kako se prepliću i tvore mrežu diskursa na nadtekstualnom nivou. Analiza je pokazala kako se uz pomoć semantičkih opozicija STRANO/NAŠE, JAVNO/PRIVATNO, VJERSKO/SEKULARNO i TAJNO/JAVNO konstruiraju akteri u diskursu i određuju njihove oprečne pozicije i interesi, pri čemu se jedna strana, u čije ime istupaju autori članaka, zauzima za istinsku reformu obrazovanja koja će dovesti do stvarnog poboljšanja obrazovnog sistema i time doprinijeti dobrobiti cjelokupnog društva, a drugoj strani se pripisuju uski privatni ili stranačko-ideološki interesi i zakulisne radnje. Pokazali smo kako u diskursu o dokumentu SAFER dominiraju obrasci poput semantičkih izotopija PREVARA/OBMANA koje sugeriraju da se radi o nečemu što teži zavarati posmatrača, stvarajući iluziju ili čaroliju, a što je u kontekstu obrazovne reforme u najmanju ruku neprihvatljivo. Semantička izotopija NEJASNO/ NETRANSSPARENTNO stavlja ovu i ovakvu reformu obrazovanja u kontekst manipulacije i prikrivanja istine za koju u demokratskim društvima i njihovim obrazovnim sistemima nema mjesta.

IZVORI

- Čengić, R., 2023. "Kad već pričamo o reformi: Tajni sastanci ministrice Hote-Muminović". *Školegijum*, 23. 3. 2023. Dostupno na: <https://skolegijum.ba/arhiva/tajni-sastanci-ministrice-hote-muminovic/> [5. 3. 2024].
- Fontopulmo, 2024. "Obrazovanje očima i srcem jedne mame: $3C + 4S = 0$ " *Školegijum*, 7. 2. 2024. Dostupno na: <https://skolegijum.ba/kolumna/3c-plus-4s-0/> [5. 3. 2024].
- Ibrahimović, N., 2023. "Utjerivanje u SAF(ER)". *Nomad*, 29. 12. 2023. Dostupno na: <https://nomad.ba/ibrahimovic-utjerivanje-u-safer> [5. 3. 2024].
- Lemeš, S., 2024. "Uz dokument U susret SAFER učenju: Postnormalna nauka i halal Harari". *Školegijum*, 15. 1. 2024. Dostupno na: <https://skolegijum.ba/aktuelnosti/postnormalna-nauka-i-halal-harari/> [5. 3. 2024].
- Nedimović, S., 2023. "Izbijanje iz pojma: Sretna nam Stara 1878. godina!". *Školegijum*, 27. 12. 2023. Dostupno na: <https://skolegijum.ba/aktuelnosti/sret-na-nam-stara-1878-godina/> [5. 3. 2024].
- Pašalić-Kreso, A., 2024. "Otvoreno Pismo". *Patria*, 15. 1. 2024. Dostupno na: <https://nap.ba/qpost/330439/Adila-Paali-Kreso-pisala-ministrici-Hota-Muminovi-Dokument-SAFER-je-neupotrebljiv-za-bilo-kakvu-reformu-obrazovanja> [5. 3. 2024].
- Redakcija, 2024. "Povodom dokumenta U susret SAFER učenju: Pitanja bez odgovora ili kako je uzurpirana reforma obrazovanja". *Školegijum*, 17. 1. 2024. Dostupno na: <https://skolegijum.ba/istrazivanja/pitanja-bez-odgovora-ili-kako-je-uzurpirana-reforma-obrazovanja/> [5. 3. 2024].
- Skarić, S., 2024. "Prijedlog pedagoških standarda i normativa za osnovni odgoj i obrazovanje u Kantonu Sarajevo: Ne sam, SAFER-e". *Školegijum*, 22. 1. 2024. Dostupno na: <https://skolegijum.ba/komentar/ne-sam-safer-e/> [5. 3. 2024].
- Skarić, S., 2024. "Uloga Vijeća roditelja u promjenama u obrazovanju: Glava u pijesku". *Školegijum*, 29. 1. 2024. Dostupno na: <https://skolegijum.ba/komentar/glava-u-pijesku/> [5. 3. 2024].
- Tanović, L., 2024. "Povodom dokumenta U susret SAFER učenju: Pokušaji poboljšanja našeg obrazovanja se rade pogrešnim putevima". *Školegijum*, 11. 1. 2024. Dostupno na: <https://skolegijum.ba/komentar/pokusaji-poboljsanja-naseg-obrazovanja-se-rade-pogresnim-putevima/> [5. 3. 2024].

Veličković, N., 2023. "Ususret najnovijoj reformi obrazovanja u KaNiPtonu Sarajevo: Lud, zbunjen, postnormalan". *Školegijum*, 29. 12. 2023. Dostupno na: <https://skolegijum.ba/komentar/lud-zbunjen-postnormalan/> [5. 3. 2024].

LITERATURA

- Busse, D., 1987. *Historische Semantik. Analyse eines Programms* (Sprache und Geschichte 13). Stuttgart: Klett-Cotta.
- Busse, D. i Teubert, W., 1994. Ist Diskurs ein sprachwissenschaftliches Objekt? Zur Methodenfrage der historischen Semantik. In D. Busse, W. Teubert, i F. Hermanns (ur.), *Begriffsgeschichte und Diskursgeschichte. Methodenfragen und Forschungsergebnisse der historischen Semantik*, str. 10–28. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Čović-Filipović, A., Durmišević, E., Mulović, A. i Osmankadić, M., 2024. *Analiza diskursa i kritička analiza diskursa u Bosni i Hercegovini. Knjiga sažetaka*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu. Dostupno na: https://ebooks.ff.unsa.ba/index.php/ebooks_ffunsa/catalog/book/114 [17. 1. 2025].
- Davies, M., 2007. "The attraction of opposites: The ideological function of conventional and created oppositions in the construction of in-groups and out-groups in news texts". *Stylistics and Social Cognition*, str. 71–100. Dostupno na: doi:10.1163/9789401200646_006. [5. 3. 2024].
- Eco, U., 1980. "Two problems in textual interpretation". *Poetics Today*. 2(1a), str. 145. Dostupno na: doi:10.2307/1772358 [5. 3. 2024].
- Fairclough, N., 1989. *Language and power*. New York: Longman.
- Foucault, M., 1969. *L'archéologie du savoir* (Bibliothèque des sciences humaines). Paris: Gallimard.
- Greimas, A. J., 1970. *Sign, language, culture*. The Hague: Mouton.
- Handford, M. i Gee, J. P., 2023. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Kress, G., 1989. *Linguistic processes in sociocultural practice*, 2nd edn. Oxford: Oxford University Press.
- Spitzmüller, J. i Warnke, I. H., 2011. "Discourse as a 'linguistic object': Methodical and methodological delimitations". *Critical Discourse Studies*. 8(2), str. 75–94. Dostupno na: doi:10.1080/17405904.2011.558680 [5. 3. 2024].

- Van Dijk, T. A., 1985. *Handbook of Discourse Analysis*. London: Academic Press.
- Wittgenstein, L., 1953. *Philosophical investigations*. (Preveo G. E. M. Anscombe). Oxford: Blackwell.
- Wittgenstein, L., 1980. *Filosofska istraživanja*. (Preveo Ranko Bugarski). Beograd: Nolit.

SEMANTIC OPPOSITIONS AND SEMANTIC ISOTOPIES IN FORMING THE DISCOURSE ON THE “SAFER DOCUMENT” FOR PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION REFORM IN THE SARAJEVO CANTON

Abstract

As a socially relevant topic, education reform often garners the attention of experts and the general public, especially when actions of government bodies put it in the spotlight. There are several established media outlets and authors who regularly express their views on this topic, thus contributing to forming the public opinion that is of significant importance for the success of the reform process itself. This paper analyses the discourse formed around the publication of a document titled SAFER dealing with the reform of primary and secondary education in the Sarajevo Canton. A corpus of opinion pieces about the document was analysed for semantic oppositions used to construct the stakeholders or sides in the discourse, while semantic isotopies were used to thematically identify the main views espoused regarding the document in question. The DIMEAN multilayered discourse analysis methodology was used to show how discourse relevant phenomena permeate the texts in the corpus and how in line with Wittgenstein's concept of family resemblances they intertwine to create the discourse at the supratextual level.

Key words: *semantic opposition, semantic isotopy, DIMEAN multilayered discourse analysis*